TEISINGUMO TEISMO (pirmoji kolegija) SPRENDIMAS

2018 m. lapkričio 15 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Vienodas požiūris į asmenis nepriklausomai nuo jų rasės ar etninės kilmės – Direktyva 2000/43/EB – 3 straipsnio 1 dalies g punktas – Taikymo sritis – Sąvoka „švietimas“ – Stipendijos, privataus fondo skiriamos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti – 2 straipsnio 2 dalies b punktas – Netiesioginė diskriminacija – Šių stipendijų, kurioms gauti nustatytas reikalavimas būti išlaikius pirmąjį valstybinį teisės egzaminą (*Erste Juristische Staatsprüfung*) Vokietijoje, skyrimas“

Byloje C-457/17

dėl 2017 m. birželio 1 d. *Bundesgerichtshof* (Federalinis teismas, Vokietija) sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2017 m. liepos 31 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Heiko Jonny Maniero

prieš

Studienstiftung des deutschen Volkes eV

TEISINGUMO TEISMAS (pirmoji kolegija),

kurį sudaro pirmosios kolegijos pirmininko pareigas einanti pirmininko pavaduotoja R. Silva de Lapuerta, teisėjai A. Arabadjiev (pranešėjas), E. Regan, C. G. Fernlund ir S. Rodin,

generalinė advokatė E. Sharpston,

posėdžio sekretorė R. Şereş, administratorė,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2018 m. gegužės 30 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– advokatų A. Maniero, S. Mennemeyer, P. Rädler ir U. Baumann,

– *Studienstiftung des deutschen Volkes eV*, atstovaujamo advokato E. Waclawik ir teisės profesoriaus G. Thüsing,

– Vokietijos vyriausybės, atstovaujamos T. Henze, M. Hellmann ir E. Lankenau,

– Europos Komisijos, atstovaujamos D. Martin ir B.-R. Killmann,

* Proceso kalba: vokiečių.

susipažinęs su 2018 m. rugsėjo 11 d. posėdyje pateikta generalinės advokatės išvada,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės (OL L 180, 2000, p. 22; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 20 sk., 1 t., p. 23), 2 straipsnio 2 dalies b punkto ir 3 straipsnio 1 dalyje g punkto išaiškinimo.

2 Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant Heiko Jonny Maniero ir *Studienstiftung des deutschen Volkes eV* (Vokietijos tautos studijų fondas, toliau – fondas) ginčą dėl ieškinio panaikinti diskriminacinį reikalavimą ir tariamai nediskriminuoti H. J. Maniero dėl jo amžiaus ar kilmės.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2000/43 12 ir 16 konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„(12) Siekiant užtikrinti demokratinių ir tolerantiškų visuomenių, leidžiančių visiems asmenims laisvai veikti nepaisant jų rasės ar etninės priklausomybės, vystymąsi, turėtų būti imtasi specialių veiksmų diskriminavimo dėl rasės arba etninės priklausomybės srityje dar prieš kalbant apie veiklą, kai dirbama pagal darbo sutartį ir kai dirbama savarankiškai, kurie apimtų ir tokias sritis, kaip švietimas, socialinė apsauga, įskaitant socialinį draudimą ir sveikatos priežiūrą, socialinius privalumus, taip pat prekių gavimo bei jų tiekimo klausimus.

<…>

(16) Svarbu visus fizinius asmenis apsaugoti nuo diskriminacijos dėl rasės arba etninės priklausomybės. <…>“

4 Šios direktyvos 2 straipsnio „Diskriminacijos sąvoka“ 1 ir 2 dalyse numatyta:

„1. Šioje direktyvoje vienodo požiūrio principas reiškia, kad nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos dėl rasės ar etninės priklausomybės.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

<…>

b) netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis ir būtinomis priemonėmis.“

5 Minėtos direktyvos 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nurodyta:

„Neviršijant [Europos Sąjungai] suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas:

<…>

g) švietimas;

<…>“

Vokietijos teisė

6 Direktyva 2000/43 į Vokietijos teisę buvo perkelta 2006 m. rugpjūčio 14 d. *Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz* (Bendrasis įstatymas dėl vienodo požiūrio) (*BGB1*. I, p. 1897, toliau – AGG).

7 AGG 1 straipsnyje „Įstatymo tikslas“ numatyta:

„Šiuo įstatymu siekiama užkirsti kelią bet kokiai diskriminacijai dėl rasės ar etninės kilmės, lyties, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos ar ją pašalinti.“

8 AGG 2 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta:

„Pagal šį įstatymą diskriminacija dėl vienos iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių draudžiama, kiek ji susijusi su:

<…>

7) švietimu“.

9 AGG 3 straipsnio „Sąvokų apibrėžtys“ 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„1. Tiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl vienos iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje yra, buvo ar būtų elgiamasi su kitu asmeniu. <…>

2. Netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos dėl vienos iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių tam tikri asmenys gali patekti į tam tikru atžvilgiu blogesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.“

10 AGG 19 straipsnio „Diskriminacijos draudimas civilinių teisinių santykių srityje“ 2 dalyje numatyta:

„Be to, bet kokia diskriminacija dėl rasės arba etninės kilmės taip pat yra neteisėta kuriant, įgyvendinant arba nutraukiant kitus civilinius teisinius santykius, kaip tai suprantama pagal 2 straipsnio 1 dalies 5–8 punktus.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

11 H. J. Maniero yra Italijos pilietis, gimęs ir gyvenantis Vokietijoje. 2013 m. Jerevano *Haybusak* universitete (Armėnija) jis įgijo akademinį *Bachelor of Laws* (teisės bakalauro) laipsnį.

12 Fondas yra Vokietijoje registruota asociacija, kuri siekia remti – visų pirma skirdama stipendijas – aukštosiose mokyklose studijuojančius jaunus žmones, kurių mokslininko ar menininko talentas ir pati asmenybė leidžia tikėtis ypatingų visuomenei naudingų pasiekimų.

13 2013 m. gruodžio 11 d. elektroniniu laišku H. J. Maniero kreipėsi į fondą pagal sąlygas, nustatytas siekiant gauti fondo programos „Bucerius-Jura“ (toliau – Bucerijaus teisės programa) stipendiją, skirtą teisės tyrimų ir studijų projektams užsienyje remti.

14 2014 m. sausio 17 d. elektroniniu laišku fondas informavo H. J. Maniero, kad stipendijos skyrimas priklauso nuo to, ar kandidatas yra išlaikęs pirmąjį valstybinį teisės egzaminą (*Erste Juristische Staatsprüfung*).

15 Tos pačios dienos elektroniniu laišku ieškovas atsakė fondui, kad jo akademinis laipsnis, gautas Armėnijoje baigus penkerių metų studijas, prilygsta antrajam valstybiniam teisės egzaminui (*Zweite Juristische Staatsprüfung*), nes šio laipsnio turėtojui suteikiama teisė dirbti teisėju ir advokatu šioje trečiojoje šalyje. Jis pridūrė, kad būtinas reikalavimas stipendijai pagal Bucerijaus teisės programą gauti gali prieštarauti bendrajam vienodo požiūrio principui, nes tai yra diskriminacija dėl etninės ar socialinės kilmės.

16 H. J. Maniero per šiuo tikslu numatytą terminą nepateikė kandidato paraiškos gauti stipendiją pagal minėtą programą. Tolesnėje korespondencijoje su fondu H. J. Maniero pareiškė, kad neigiamas fondo požiūris atgrasė jį nuo kandidato paraiškos pateikimo.

17 H. J. Maniero pateikė fondui ieškinį, kuriuo reikalavo panaikinti diskriminacinį reikalavimą ir nediskriminuoti jo dėl amžiaus ar kilmės, sumokėti 18 734,60 EUR ir įpareigoti sumokėti papildomą kompensaciją kelionės išlaidoms padengti.

18 Kadangi Vokietijos pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė H. J. Maniero reikalavimus, jis pateikė kasacinį skundą *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas, Vokietija).

19 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad bylos baigtis, pirma, priklauso nuo to, ar registruotos asociacijos stipendijos, skirtos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti, patenka į švietimo sąvokos taikymo sritį, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktą. Šiuo klausimu *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) pažymi, kad Europos Komisijos pasiūlyme dėl šios direktyvos buvo daroma nuoroda į „švietimą, įskaitant paramą ir mokslo stipendijas, kartu visiškai pripažįstant valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir savo kultūrų bei kalbų įvairovę“. Jis taip pat kelia klausimą, kodėl galutinėje redakcijoje liko tik žodis „švietimas“.

20 Antra, jeigu į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad bylos baigtis taip pat priklauso nuo to, ar skiriant šias stipendijas reikalavimas būti išlaikius pirmąjį valstybinį teisės egzaminą netiesiogiai diskriminuoja, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/43 2 straipsnio 2 dalies b punktą, Sąjungos pilietį, įgijusį panašų išsilavinimą už Sąjungos ribų, jeigu pasirinkta studijų baigimo vieta nėra kaip nors susijusi su atitinkamo asmens etnine kilme ir jeigu jis, gyvendamas Vokietijoje ir laisvai kalbėdamas vokiečių kalba, turėjo galimybę studijuoti teisę Vokietijoje ir ten išlaikyti pirmąjį valstybinį teisės egzaminą.

21 Žinoma, kaip teigia H. J. Maniero, dėl tokio reikalavimo užsienio etninės kilmės asmenys, įgiję lygiavertį išsilavinimą užsienyje, atsiduria nepalankioje padėtyje tuo atveju, jei jie negalėjo studijuoti Vokietijoje, bent jau ne taip lengvai.

22 Vis dėlto *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) abejoja, ar H. J. Maniero priklauso nepalankioje padėtyje esančių asmenų grupei. Iš tiesų, šio teismo teigimu, pirma, H. J. Maniero laisvai kalba vokiečių kalba, gyvena Vokietijoje, todėl būtų galėjęs be kliūčių mokytis šioje valstybėje narėje. Be to, jo pasirinkimas įgyti išsilavinimą Armėnijoje nebuvo susijęs su jo etninė kilme.

23 Antra, minėtas teismas pažymi, kad, kaip matyti iš 2015 m. liepos 16 d. Teisingumo Teismo sprendimo *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* (C-83/14, EU:C:2015:480) 60 punkto, sąvoka „diskriminacija dėl etninės kilmės“ pagal Direktyvos 2000/43 1 straipsnį ir 2 straipsnio 1 dalį taikoma neatsižvelgiant į tai, ar atitinkama priemonė susijusi su tam tikros etninės kilmės asmenimis ar asmenimis, kurie nėra tos etninės kilmės, bet dėl šios priemonės kartu su pastaraisiais patenka į ypač nepalankią padėtį.

24 Taigi, trečia, jei būtų atsakyta teigiamai, minėto teismo teigimu, kiltų klausimas, ar Bucerijaus teisės programa, kuri nėra siejama su diskriminacinėmis savybėmis, siekiamas švietimo politikos tikslas yra objektyviai pateisinamas, kaip apibrėžta Direktyvos 2000/43 2 straipsnio 2 dalies b punkte.

25 Iš kvietimo pateikti kandidato paraišką turinio matyti, kad Bucerijaus teisės programa siekiama suteikti aukštos kvalifikacijos teisės studijų Vokietijoje absolventams galimybę susipažinti su užsienio šalių teisinėmis sistemomis, įgyti patirties užsienyje ir užsienio kalbų žinių remiant jų tyrimų ar studijų projektus užsienyje. Vis dėlto, kadangi šis tikslas nesusijęs su jokiomis diskriminacinėmis savybėmis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad fondas nesukuria netiesioginės diskriminacijos.

26 Šiomis aplinkybėmis *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar registruotos asociacijos skiriamos stipendijos, skirtos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti, patenka į švietimo sąvokos taikymo sritį, kaip tai suprantama pagal [Direktyvos 2000/43] 3 straipsnio 1 dalies g punktą?

2. Jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas:

ar skiriant stipendijas, nurodytas pirmajame prejudiciniame klausime, kandidatams keliamas reikalavimas būti išlaikius pirmąjį valstybinį teisės egzaminą Vokietijoje netiesiogiai diskriminuoja kandidatą ir taip pažeidžiamas [Direktyvos 2000/43] 2 straipsnio 2 dalies b punktas, jeigu kandidatas, kuris yra Sąjungos pilietis, nors įgijęs panašų išsilavinimą už Europos Sąjungos ribų, o studijų vieta nėra susijusi su kandidato etnine priklausomybe, gyvendamas Vokietijoje ir laisvai kalbėdamas vokiečių kalba, turėjo tokią pačią galimybę, kaip šios šalies piliečiai, baigęs Vokietijoje teisės studijas išlaikyti pirmąjį valstybinį teisės egzaminą?

Ar šiuo aspektu turi reikšmės tai, kad stipendijų programa, kuri nėra siejama su diskriminacinėmis savybėmis, siekiama remiant tyrimo ar studijų projektus užsienyje skatinti teisės studijų absolventus Vokietijoje susipažinti su užsienio šalių teisinėmis sistemomis, įgyti patirties užsienyje ir užsienio kalbų žinių?“

Dėl prejudicinių klausimų

Dėl pirmojo klausimo

27 Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi Teisingumo Teismo, ar Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktą reikia aiškinti taip, kad privataus fondo skiriamos stipendijos, skirtos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti, patenka į sąvokos „švietimas“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, taikymo sritį.

28 Pirmiausia reikia pažymėti, kad, kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos, Bucerijaus teisės programa iš esmės siekiama skatinti tyrimų projektus ar universitetines teisės studijas užsienyje, skiriant dalyviams pinigines išmokas, t. y. visą 1 000 EUR dydžio mėnesinę stipendiją arba, jeigu studijuojama Jungtinėje Karalystėje arba Jungtinėse Valstijose – 1 500 EUR dydžio mėnesinę stipendiją, kartu sumokant vienkartinę 500 EUR išmoką, padengiant kelionės išlaidas ir sumokant ne didesnę kaip 12 500 EUR mokesčio už mokslą išmoką; iki 5 000 EUR siekianti įmoka už mokslą padengiama visiškai, o viršijus šią sumą – 50 %.

29 Taigi reikia patikrinti, ar sąvoka „švietimas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktą, apima galimybę įgyti išsilavinimą ir, jei taip, ar tokios stipendijos, kokios skiriamos pagal Bucerijaus teisės programą, gali patekti į šios sąvokos taikymo sritį.

30 Šiuo klausimu primintina, kad, Direktyvoje 2000/43 nesant jokios sąvokos „švietimas“ apibrėžties, šio žodžio reikšmė ir apimtis, remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, turi būti nustatytos pagal įprastą jo reikšmę bendrinėje kalboje, atsižvelgiant į kontekstą, kuriame jis vartojamas, ir teisės aktų, kuriuose jis įtvirtinta, tikslus (šiuo klausimu pagal analogiją žr. 2014 m. rugsėjo 3 d. Sprendimo *Deckmyn et Vrijheidsfonds*, C-201/13, EU:C:2014:2132, 19 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

31 Visų pirma, kaip nurodė generalinė advokatė savo išvados 22 ir 23 punktuose, žodis „švietimas“ pagal įprastą jo reikšmę bendrinėje kalboje suprantamas kaip veikla arba procesas, kuriais perduodama, be kita ko, informacija, žinios, supratimas, požiūriai, vertybės, įgūdžiai, gebėjimai ir elgesio modeliai ar jų įgyjama.

32 Net jei ir nėra abejonių, kad sąvoka „švietimas“ pagal įprastą reikšmę bendrinėje kalboje apima akademinius teisės tyrimus ir akademines teisės studijas, kuriems skatinti skirta Bucerijaus teisės programa, vis dėlto reikia konstatuoti, kad visų pirma ši sąvoka savaime nereiškia nei galimybės įgyti išsilavinimą, nei galimybės gauti tokias pinigines išmokas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje.

33 Be to, kiek tai susiję su teisinio reglamentavimo aplinkybėmis, kuriomis vartojama sąvoka „švietimas“, svarbu pažymėti, kad ši sąvoka įtraukta į Direktyvos 2000/43 3 straipsnį. Vis dėlto šis straipsnis susijęs su šios direktyvos materialine taikymo sritimi, ir pagal jos 1 straipsnį šios direktyvos tikslas – sukurti kovos su diskriminacija dėl rasės ar etninės kilmės pagrindus, siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.

34 Galiausiai, kiek tai susiję su šios direktyvos siekiais, jos 16 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad svarbu visus fizinius asmenis apsaugoti nuo diskriminacijos dėl rasės ar etninės kilmės.

35 Kalbant konkrečiai apie Direktyvos 2000/43 materialinę taikymo sritį, iš jos 12 konstatuojamosios dalies matyti, jog, siekiant užtikrinti demokratinės ir tolerantiškos visuomenės, leidžiančios visiems asmenims laisvai veikti, nepaisant jų rasės ar etninės kilmės, vystymąsi, specialios priemonės diskriminavimo dėl rasės arba etninės kilmės srityje turi apimti ir sritis, kurios išvardytos šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje (žr. 2011 m. gegužės 12 d. Sprendimo *Runevič-Vardyn ir Wardyn*, C-391/09, EU:C:2011:291, 41 punktą ir 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480, 40 punktą).

36 Taigi, kaip jau yra nusprendęs Teisingumo Teismas, atsižvelgiant į Direktyvos 2000/43 tikslą, teisių, kurias ja siekiama apsaugoti, pobūdį ir į tai, kad nagrinėjamoje srityje ši direktyva yra ne kas kita kaip lygybės principo, kuris yra vienas iš bendrųjų Sąjungos teisės principų, pripažintų Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje, išraiška, šios direktyvos taikymo sritis negali būti apibrėžiama siaurai (2011 m. gegužės 12 d. Sprendimo *Runevič-Vardyn ir Wardyn*, C-391/09, EU:C:2011:291, 43 punktas ir 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480, 42 punktas).

37 Vis dėlto, kaip nurodė generalinė advokatė savo išvados 32 ir 34 punktuose, teleologiniu būdu aiškinant sąvoką „švietimas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktą, reikalaujama, pirma, kad galimybė įgyti išsilavinimą būtų laikoma šios sąvokos esminiu aspektu, nes negali būti švietimo be galimybės jį įgyti, todėl šios direktyvos tikslas, t. y. tikslas kovoti su diskriminacija švietimo srityje, nebūtų pasiektas, jeigu diskriminacija būtų leidžiama išsilavinimo įgijimo etape.

38 Antra, išlaidos, susijusios su dalyvavimu tyrimų projekte arba mokymo programoje, turi būti vertinamos kaip galimybės įgyti išsilavinimą sudedamosios dalys, kurios įtrauktos į sąvoką „švietimas“, nes turimi finansiniai ištekliai, būtini tokiam dalyvavimui, gali lemti galimybę dalyvauti minėtame projekte ar programoje.

39 Taigi reikia pripažinti, kad piniginės išmokos, mokamos kaip stipendija, patenka į sąvokos „švietimas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktą, taikymo sritį, jeigu egzistuoja pakankamai glaudus šių piniginių išmokų ir dalyvavimo tyrimų projekte arba specialioje mokymo programoje, kurią pačią apima ši sąvoka, ryšys. Visų pirma taip yra tuo atveju, jeigu minėtos piniginės išmokos susijusios su potencialių kandidatų dalyvavimu tokiame tyrimų ar studijų projekte, jeigu jomis siekiama panaikinti visas galimas finansines kliūtis jame dalyvauti arba jų dalį ir jeigu jos yra tinkamos šiam tikslui pasiekti.

40 Su sąlyga, kad tai turės patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, kad taip yra pagrindinėje byloje nagrinėjamų stipendijų atveju, nes, atrodo, stipendijos padeda panaikinti visas galimas finansines kliūtis dalyvauti tyrimų projektuose ar universitetinių teisės studijų programose užsienyje arba jų dalį ir prisideda prie to, kad atitinkami kandidatai galėtų padengti didesnes kelionės ir pragyvenimo išlaidas, atsirandančias dėl išvykimo į užsienį, ir mokesčius už mokslą, susijusius su tokiais tyrimų projektais ar švietimo programomis.

41 Priešingai, nei tvirtina fondas ir Vokietijos vyriausybė, šios išvados negalima paneigti nei remiantis argumentais, kylančiais iš Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punkto genezės, nei remiantis šios nuostatos struktūra.

42 Iš tiesų, pirma, kaip pažymėjo generalinė advokatė savo išvados 43 punkte, iš Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punkto genezės negalima vienareikšmiškai teigti, kad per teisėkūros procedūrą priimtas sprendimas išbraukti formuluotę „apimanti dotacijas ir stipendijas, kartu visiškai pripažįstant valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą ir gerbiant jų kultūrų bei kalbų įvairovę“, kuri buvo pirminiame Komisijos pasiūlyme dėl šios direktyvos, buvo pagrįstas Sąjungos teisės aktų leidėjo ketinimu susiaurinti šios nuostatos taikymo sritį.

43 Antra, kaip nurodė generalinė advokatė savo išvados 44 ir 45 punktuose, nei dėl aplinkybės, kad Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta daugumos sąvokų, kurios joje išvardytos nurodant papildomus elementus, apimtis, nei dėl to, kad profesinis mokymas yra aiškiai nurodytas šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies b punkte, nereikalaujama, kad sąvoka „švietimas“, kaip ji suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies g punktą, būtų aiškinama siaurai, kas prieštarautų šios direktyvos tikslams, kaip nurodyta šio sprendimo 34–36 punktuose.

44 Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti, jog Direktyvos 2000/43 3 straipsnio 1 dalies g punktas turi būti aiškinamas taip, kad stipendijos, privataus fondo skiriamos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti, patenka į sąvokos „švietimas“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, taikymo sritį, jeigu egzistuoja pakankamai glaudus šių piniginių išmokų ir dalyvavimo tyrimų ar studijų projektuose, kuriuos pačius apima sąvoka „švietimas“, ryšys. Visų pirma taip yra tuo atveju, jeigu minėtos piniginės išmokos susijusios su potencialių kandidatų dalyvavimu tokiame tyrimų ar studijų projekte, jeigu jomis siekiama panaikinti visas galimas finansines kliūtis jame dalyvauti arba jų dalį ir jeigu jos yra tinkamos šiam tikslui pasiekti.

Dėl antrojo klausimo

45 Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2000/43 2 straipsnio 2 dalies b punktas turi būti aiškinamas taip, kad tai, jog valstybėje narėje įsteigtas privatus fondas stipendijas, kuriomis siekiama remti tyrimo projektus ar teisės studijas užsienyje, skiria tik kandidatams, kurie toje valstybėje narėje yra išlaikę tokį teisės egzaminą, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, yra netiesioginė diskriminacija dėl rasės ar etninės kilmės, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

46 Pagal minėtą straipsnį netiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar praktikos tam tikros rasės ar etninės kilmės asmenys gali patekti į tam tikru atžvilgiu prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent tas sąlygas, kriterijus ar praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

47 Šioje nuostatoje vartojama sąvoka „prastesnė padėtis“ turi būti suprantama taip, kad ypač tam tikros etninės kilmės asmenys dėl atitinkamos nuostatos, kriterijaus ar praktikos patenka į gerokai prastesnę padėtį (šiuo klausimu žr. 2015 m. liepos 16 d. Sprendimo *CHEZ Razpredelenie Bulgaria*, C-83/14, EU:C:2015:480, 100 punktą ir 2017 m. balandžio 6 d. Sprendimo *Jyske Finans*, C-668/15, EU:C:2017:278, 27 punktą).

48 Taigi tokia sąvoka taikoma, tik jei tariamai diskriminacinė priemonė turi tokį poveikį, kad nepalankios sąlygos susidaro konkrečios etninės kilmės asmenims. Be to, nepalankaus požiūrio buvimas turi būti konstatuotas ne bendrai ir abstrakčiai, bet specialiai ir konkrečiai, atsižvelgiant į nagrinėjamą palankų požiūrį (2017 m. balandžio 6 d. Sprendimo *Jyske Finans*, C-668/15, EU:C:2017:278, 31 ir 32 punktai).

49 Nagrinėjamu atveju neginčijama, kad, kiek tai susiję su pagrindinėje byloje nagrinėjamu stipendijų skyrimu, fondo remiamų asmenų grupę sudaro asmenys, atitinkantys reikalavimą būti išlaikius pirmąjį valstybinį teisės egzaminą, o nepalankioje padėtyje esančių asmenų grupę sudaro visi asmenys, kurie neatitinka šio reikalavimo.

50 Vis dėlto būtina konstatuoti, kad, kaip ir faktinių aplinkybių, dėl kurių priimtas 2017 m. balandžio 6 d. Sprendimas *Jyske Finans* (C-668/15, EU:C:2017:278), atveju, Teisingumo Teismui pateiktoje bylos medžiagoje nėra nieko, kas patvirtintų, jog minėtas reikalavimas būti išlaikius pirmąjį valstybinį teisės egzaminą tam tikros etninės kilmės asmenis paveikia labiau nei kitos etninės kilmės asmenis.

51 Taigi bet kuriuo atveju negalima daryti išvados dėl netiesioginės diskriminacijos, kylančios dėl tokio reikalavimo.

52 Remiantis tuo darytina išvada, kad į antrąjį klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2000/43 2 straipsnio 2 dalies b punktas turi būti aiškinamas taip, kad tai, jog valstybėje narėje įsteigtas privatus fondas stipendijas, kuriomis siekiama remti tyrimo projektus ar teisės studijas užsienyje, skiria tik kandidatams, kurie toje valstybėje narėje yra išlaikę tokį teisės egzaminą, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nėra netiesioginė diskriminacija dėl rasės ar etninės kilmės, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

53 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (pirmoji kolegija) nusprendžia:

1. **2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, 3 straipsnio 1 dalies g punktas turi būti aiškinamas taip, kad stipendijos, privataus fondo skiriamos tyrimų ar studijų projektams užsienyje skatinti, patenka į sąvokos „švietimas“, kaip ji suprantama pagal šią nuostatą, taikymo sritį, jeigu egzistuoja pakankamai glaudus šių piniginių išmokų ir dalyvavimo tyrimų ar studijų projektuose, kuriuos pačius apima sąvoka „švietimas“, ryšys. Visų pirma taip yra tuo atveju, jeigu minėtos piniginės išmokos susijusios su potencialių kandidatų dalyvavimu tokiame tyrimų ar studijų projekte, jeigu jomis siekiama panaikinti visas galimas finansines kliūtis jame dalyvauti arba jų dalį ir jeigu jos yra tinkamos šiam tikslui pasiekti.**

2. **Direktyvos 2000/43 2 straipsnio 2 dalies b punktas turi būti aiškinamas taip, kad tai, jog valstybėje narėje įsteigtas privatus fondas stipendijas, kuriomis siekiama remti tyrimo projektus ar teisės studijas užsienyje, skiria tik kandidatams, kurie toje valstybėje narėje yra išlaikę tokį teisės egzaminą, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, nėra netiesioginė diskriminacija dėl rasės ar etninės kilmės, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą.**

Parašai.